

Et gårdnavn i Heltborg Sogn

af H. G. Tybirk, Skive

Gården »Viborg« i 1899.

Viborg hed min oldefars gård og var beliggende lidt østen for Heltborg Mølle. Som barn spekulerede man jo noget over navnet, der måtte forekomme så helt anderledes end næsten alle andre gårdnavne, man kendte. Østergård, Vestergård, Søndergård, Nørgård, ja det var jo bare om verdenshjørnerne - men Viborg, som ovenikøbet indgik i slægtsnavnet (min bedstefar Hans Viborg i Ullerup f.eks.) det var mærkeligt. Da jeg forlod egnen som 16-årig, var gården uløst, og der skulle gå hen ved et halvt århundrede, før der kom en opklaring.

Jeg var da gået i gang med at ”søge slægtens spor i stort og småt”, som skrevet står. Som så mange andre af min generation, der var født og opvokset på landet, men endt på stenbroen, fornåm jeg undertiden en dragelse tilbage mod hjemegnen og dens fortid, et ønske om at ”forstå mine rødder”, som det nu om dage udtrykkes. Og dette ønske kunne allerbedst imødekommes ved i et par år at aflægge gentagne besøg på Landsarkivet i - Viborg!

Her fandt jeg hurtigt frem til de ældste bærere af slægtsnavnet Viborg, nemlig brødrene Jens og Anders Viborg, begge født i ovennævnte gård i hhv. 1744 og 1749. Sidstnævnte er min tipoldefar på mødrene side, og begge brødre har efterladt sig børn, som har ført navnet videre.

Gik man nu længere tilbage i tiden, opstod der imidlertid vanskeligheder. Navnet ”Viborg” forsvinder og erstattes næsten konsekvent af et ord, som forunderligt nok staves ”Vibred”. 1691 nævnes således en Jens Vibred, 1704 får selve gården denne gådefulde betegnelse.

Gårdens løsning indfandt sig ad sære omveje, som jeg ikke skal fordybe mig i her. Men jeg har aldrig siden haft grund til at betvivle, at min løsning må være den rigtige. ”Vibred” skal læses som Vib-red og er da sognedegnens agtværdige forsøg på at få et folkeligt øgenavn til gården (og dens beboere) til at tage sig acceptabelt ud på prent. På det tidspunkt, da navnet opstod - antagelig engang mellem 1650 og 1700, men det kan jo godt være ældre - må gården have været i en ringe forfatning, så sandt som en viberede er noget af det mest kummerlige i retning af redebygning, der kendes inden for fuglenes verden.

I Heltborg sogn, hvor ”lunets lyse sønner” bor, og måske navnlig boede, har der således engang været en af disse, som på slagfærdig vis i et glimt har oplevet ligheden mellem vibens nødtørftige redeudstyr og denne gårds forsømte udseende, og dermed føjet en hel del brikker til sognets historie, så sandt som Viborg-slægten i forrige århundrede var, med et udtryk lånt fra

Jacob Knudsen, selve "den vidt udbredte familie" i sognet.

At der senere er opstået en "Viborggårdsvej", som fører vestpå op over bakken og ikke østpå op til den gamle gårds plads (hvor den jo stadig ligger), det må vel skyldes en forhastet beslutning af et forvirret kommunalråd omkring den helt store forvirring efter kommunesammenlægningen i 1970? eller hur - som svenskerne siger.

Dette problem kan belyses med følgende betragtninger:

Navnet Viborggård er et nymodens påfund, måske dannet i analogi med Gammelbygård. Men navne, der ender på -gård, med tryk på sidste stavelse, har normalt bebyggelse omkring sig. Traditionelt betyder denne trykfordeling

nemlig: denne gård er den største bondegård i sognet, byen, hvis navn den bærer, eller dog: i denne lille bebyggelse (jvf. Gammelbygård, Tøttrupgård o.a.). Viborggårdnavnet indeholder således en tilsnigelse. Men ikke nok med det. Selve det gamle gårdnavn Viborg (øst for møllen) indeholder ligeledes en tilsnigelse, som imidlertid allerede fandt sted for 250 år siden, da dette lidt tvivlsomme gårdnavn blev antaget som slægtsnavn og efterfølgende blev accepteret af alle og enhver som gangbar mønt.

Dog måtte enhver ny generation af slægten under sin skolegang døje den tort at blive kaldt "æ wiib-onger". Men som voksen havde man det godt med at tilhøre den vidt udbredte familie i Heltborg Sogn.

Kilde: Sydthy Årbog 1997, side 86-87.